

Verslag vierde SIG-meeting SWARE

Tijdstip: 23 augustus 2017, 13.00 – 15.00 uur

Locatie: GS-Zaal, Provinciehuis, Zuid-Hollandplein 1, Den Haag

Aanwezig:

- Arnoud Rodenburg (voorzitter, burgemeester Midden-Delfland, tevens voorzitter van de Vereniging Regio Water en van de Landschapstafel Hof van Delfland);
- Adri Bom-Lemstra (gedeputeerde, Provincie Zuid-Holland);
- Hans Pluckel (heemraad, Hoogheemraadschap van Rijnland);
- Alexander van Steenderen (wethouder Schiedam, met onder meer in portefeuille de kwaliteit van het buitenstedelijk gebied, lid van bestuurscommissie Economisch Vestigingsklimaat Metropoolregio Rotterdam-Den Haag);
- Manita Koop (directeur Vereniging Regio Water, Leadpartner SWARE);
- Bas Leurs (projectmanager en SIG-manager, Provincie Zuid-Holland);
- Stephan van Dijk (financieel en communicatie manager SWARE, Vereniging Regio Water);
- Jan Kragt (stakeholder, gemeente Zoetermeer);
- Marcel de Ruijter (stakeholder, Unie van Waterschappen);
- Ronald Waterman (stakeholder, adviseur VRW, Ministerie van I&M, PZH).

M.k.a.:

- Erik Pool (directeur Participatie bij Ministerie van Infrastructuur en milieu, tevens secretaris van Overlegorgaan Infrastructuur en Milieu)

0. Opening en mededelingen

Arnoud Rodenburg heet de aanwezigen welkom. In het bijzonder de stakeholders die meegeweest zijn naar de kennisuitwisseling in Ierland, dhr. De Ruijter, dhr. Kragt en dhr. Waterman. De afwezigheid van dhr. Pool was aangekondigd. Helaas heeft ook de **heer Klawer** aangegeven door onvoorziene omstandigheden niet aanwezig te kunnen zijn. Agendapunt 5 komt daarmee te vervallen. Dhr. Klawer licht graag een andere keer toe.

1. Vaststellen verslag IBD 19 april 2017

Compliment voor de verslaglegging.

Naar aanleiding van het verslag komt aan de orde:

- Verspreiding van de verslagen van de denktank aan leden van de Vereniging Regio Water: dit pakt VRW op;
- Voortaan toevoegen aan verslag: actielijst en paginanummering.

Het verslag van de derde bijeenkomst van de Institutionele Bestuurlijke Denktank (IBD) wordt door de leden vastgesteld.

2. Knowledge Exchange session I Governance (Tipperary, Ierland, 22-24 mei 2017)

Arnoud Rodenburg vraagt aan de stakeholders wat hen opgevallen is bij KES I in Tipperary (22-24 mei).

Marcel de Ruijter koppelt het volgende terug:

- Het systeem van geborgde zetels riep bij Europese partners de vraag op of bepaalde belangen dan niet gaan overheersen
- Financiering van projecten is bij veel partners een belangrijk vraagstuk
- Het voorbeeld van de totstandkoming van het Public Participation Network (<https://www.ppntipperary.org/>) is erg interessant; zowel de manier waarop het is ontstaan (ondersteund door wetgeving en gefaciliteerd en mede gefinancierd door de overheid) als de manier waarop het nu functioneert zijn interessant
- De manier waarop de implementatie van de Kaderrichtlijn Water en maatregelen ten behoeve van waterveiligheid verbonden wordt aan lokale activiteiten blijkt effectief en leidt tot nieuwe oplossingen; een voorbeeld is de brug met bewegende delen, een innovatieve oplossing die dan ook meegegeven is aan collega's bij de Unie van Waterschappen
- Marcel geeft tot slot aan dat hij het belangrijk vindt om bij de start van de kennisuitwisseling een kennismaking in te bouwen: nu was dat feitelijk pas op dag 3 aan de orde, waardoor je interactie mist in het begin.

Jan Kragt sluit aan bij de opgedane lessen. Hij geeft aan met name geïnspireerd te zijn door de opbouw van het PPN. Een netwerk dat 'los van de politiek' is georganiseerd, en waarbij een grote groep stakeholders wordt betrokken om niet alleen mee te denken, maar ook om mee te doen. Hij heeft deze les ook met collega's binnen de gemeente Zoetermeer gedeeld, omdat het kan helpen bij het aan zet krijgen en houden van de samenleving. Het PPN lijkt ervoor te zorgen dat er een 'warme samenspraak' ontstaat tussen overheid en betrokkenen.

Ronald Waterman geeft aan dat hij zeer te spreken is over de uitstekende organisatie van de kennisuitwisseling in Tipperary. Zowel op de inhoud, als op de menselijke interactie. De presentatie die hij heeft gegeven in Tipperary over de manier waarop de potentie van het water beter benut kan worden, gaf voor de betrokkenen veel aangrijpingspunten. In het kort wordt een overzicht gegeven van aquapunctuur.

Adri Bom-Lemstra vraagt naar de echte eye-openers die opgedaan zijn. De antwoorden van de heren De Ruijter, Kragt en Waterman focussen sterk op:

- het betrekken van lokale initiatieven om verder te komen
- De warme samenspraak die met het PPN georganiseerd wordt

Jan Kragt geeft verder nog aan dat de interactie met andere landen altijd tot nieuwe inzichten leidt; zo benoemt hij de spanning tussen creativiteit in Italië maar ook de verzuchting over stroperigheid. Ook geeft hij aan dat de manier waarop men in Tipperary de aanpak van het waterfront in 'kleine stukjes' aanpakt, in combinatie met sterke betrokkenheid van lokale initiatiefnemers, aanspreekt. Het verschil met andere 'participatie'-trajecten lijkt dat hier ook het meedoen gestimuleerd wordt, en niet alleen het meedenken. De passie is groter.

Het gesprek gaat vervolgens over hoe echte, gewortelde participatie de noodzaak tot bezuinigingen wegneemt. Participatie zou een drager voor ontwikkelingen moeten zijn, in plaats van een alternatief dat voortkomt uit bezuinigingen.

Hans Pluckel vraagt naar de samenstelling van de stakeholders in Tipperary. **Jan Kragt** antwoordt dat het voor een deel om vrijwilligers 'op leeftijd' ging, maar dat hij blij verrast was door de samenstelling. Er werden ook veel jongeren betrokken, waardoor de samenstelling goed gemêleerd was en daarmee ook toekomstvast leek.

Alexander van Steenderen hoort vooral dat de participatiegraad goed georganiseerd is en vraagt of dit ook te maken heeft met een andere, eenvoudigere governance in Tipperary. **Marcel de Ruijter** geeft aan dat dat niet het geval is, overheden worstelen ook in Ierland met hun rol in die zin. Wel moet onderscheid gemaakt worden tussen de verschillende urgenties die er spelen: waar het water als vijand wordt beschouwd, nemen de overheden toch meer de rol van initiator. Waar het water als vriend in beeld is, kun je ook meer overlaten aan lokale initiatieven. Daarmee creëer je ook meer waterbewustzijn.

Adri Bom-Lemstra vat de lessen samen: passie, urgentie en betrokken stakeholders zijn van belang. Zijn er nog andere zaken die toegepast kunnen worden in Zuid-Holland. Daarop geeft **Jan Kragt** aan dat de kracht van het verhaal heel belangrijk is. Partijen gaan dan niet vanuit macht in gesprek met elkaar, maar vanuit de inhoud.

Alexander van Steenderen vergelijkt dit met de kracht van Stichting Plezierrivier de Rotte, waar ook de zoektocht naar het verhaal van de Rotte zo krachtig werkt, en allerlei kleine en grote initiatieven verbindt. **Jan Kragt** herkent deze vergelijking en noemt het een mooi voorbeeld in Zuid-Holland.

Hans Pluckel benoemt de manier waarop de kustverdediging in Katwijk tot stand gekomen is. Van buiten naar binnen werken. Het gesprek komt hiermee op de verschillende treden op de participatieladder, waarna **Adri Bom-Lemstra** vraagt of we dat in Zuid-Holland nou kunnen: echt loslaten en laten doen? Het voorbeeld van de Monstersche Sluis wordt door **Arnoud Rodenburg** ingebracht waarbij zoveel enthousiasme loskomt dat bestuurders er echt niet meer omheen konden. Natuurlijk is er een verschil met urgente waterveiligheids-issues, maar hij is wel overtuigd van het belang om initiatieven als de Monstersche Sluis te herkennen en te benutten. En wat betekent dit voor de rol van bestuurders en ambtenaren?

Alexander van Steenderen sluit hierop aan door de verschillende rollen te schetsen die je als bestuurder en ambtenaar in kunt vullen. Het gaat er in toenemende mate om dat de processen kundig worden vormgegeven, de inhoud kun je dan (in toenemende mate) overlaten aan betrokken initiatiefnemers en stakeholders. Hij stelt ook de vraag of je "er" daarmee komt. Het voorbeeld van Friesland, gezien als 'de waterprovincie' is er niet alleen gekomen door passie van stakeholders, maar ook door het hebben van een lange adem van betrokken overheidspartijen. Dat organiseer je niet langjarig bottom-up.

Als overheid moet je vertrouwen geven aan de maatschappij, maar je moet ook zelf vertrouwen uitstralen dat je weet waar je naar toe wilt. Een gemeente moet niet alleen kijken naar de expertise van buitenaf, maar ook vooral gebruik maken van de eigen expertise. Warme samenspraak is de term die terug blijft komen.

Tot slot geeft **Jan Kragt** nog aan dat hij het simpelweg samenbrengen van Europese partners en hun stakeholders al waardevol vindt. Hij haalt het voorbeeld aan waarbij hij in een informeel gesprek met twee stakeholders van een en dezelfde Europese partners kwam en waarbij het gesprek leidde tot verkenning van nieuwe samenwerking tussen die twee stakeholders.

3. Knowledge Exchange session II Tourism and infrastructure (Milaan, Italië 12-14 september 2017)

Manita Koop licht het programma voor de kennisuitwisseling in Milaan toe. Het is een vol en druk programma, waarbij de afspraken uit het aanvraagformulier in elk geval een plek hebben gekregen. Het programma bestaat uit een combinatie van site-visits, workshops, en het toewerken naar een gezamenlijke conclusie. Het overkoepelende thema van de kennisuitwisseling is toerisme en infrastructuur, waarbij het logisch is dat het culturele erfgoed een belangrijke plek krijgt.

Het valt **Manita Koop** op dat het programma ook veel ruimte biedt voor inbreng van jongeren, wat haar nieuwsgierig maakt. Tot slot geeft **Manita Koop** een toelichting op de vier discussietafels die op de laatste dag worden georganiseerd.

Arnoud Rodenburg geeft aan als stakeholder mee te gaan naar de kennisuitwisseling en erg benieuwd te zijn. Hij doet ook de suggestie om wat voorbeelden mee te nemen naar Milaan. Daarbij komen aan de orde de trekvaarten in Zuid-Holland en ook de Monstersche Sluis.

Adri Bom-Lemstra brengt de business-case van Kinderdijk te sprake. De investeringen in en rond het gebied gaan voor de baat uit: hoe breng je kostendragers en baathebbers dichter bij elkaar.

Alexander van Steenderen sluit hierop aan en is benieuwd naar de manier waarop in Italië omgegaan wordt met integrale aanpak en financiering van de verschillende thema's. Voorfinanciering is lastig, zeker ook voor Nederlandse overheden door de financieringssystematiek bij lagere overheden, maar het zou wel mooi zijn. Ook stelt hij de vraag hoe we toekomstgericht kunnen inspelen op bijvoorbeeld klimaatverandering en hoe we dat aantrekkelijk kunnen houden.

Het gesprek gaat vervolgens over de wijze waarop de balans gezocht kan worden tussen het beter benutten van (en verdienen aan) cultureel erfgoed én tegelijkertijd het realiseren van nieuwe iconen, die inspelen op toekomstige opgaven.

Ronald Waterman en **Jan Kragt** geven gezamenlijk een toelichting op de ontwikkelingen tussen Edinburgh en Glasgow. Daar is het waternetwerk serieus verbeterd door de aanleg van het Falkirk Wheel, waarna ook nog eens de Kelpies – grote sculpturen – zijn neergezet. Het geheel heeft een investering geveerd van € 100 miljoen, maar het heeft geleid tot een serieuze impuls voor de regionale economie en is een voorbeeld van een nieuw icoon. **Ronald Waterman** haalt in dit verband aan dat een goed project wortelt in het verleden en wijst naar de toekomst.

De succesfactoren zijn hier samen te vatten door een combinatie van een stevige visie, die moet kunnen dienen als beginpunt voor een top-down traject maar dat zeker bottom-up initiatieven moet uitlokken en verbinden. Geworteld in verleden en wijzend naar de toekomst. **Jan Kragt** voegt toe dat je ook een 'gek' moet hebben die het icoon nastreeft.

Adri Bom-Lemstra geeft aan dat een voorbeeld in Zuid-Holland waar ze veel vertrouwen in heeft, het Dutch Windwheel in Rotterdam is. Dit kan een icoon worden, dat aansluit op toekomstige opgaven zoals energietransitie, een toeristische trekpleister kan worden en tegelijkertijd wortelt in het verleden van windmolens.

Hans Pluckel suggereert om in Milaan ook het thema aan te snijden van de (dis-) balans tussen toeristische drukte en leefbaarheid. Hoe spreid je drukte? Is dit een thema in Milaan?

Arnoud Rodenburg grijpt terug op een persoonlijke ervaring op het snijvlak van infrastructuur, water, toerisme: is het voorbeeld van Schiedam waar je als watersporter 'door 7 bruggen' wordt

geholpen iets dat ook in Milaan (of andere Europese regio's) kan helpen? Branding is daarbij van groot belang. Dit is ook een bruggetje naar het volgende agendapunt.

4. Knowledge Exchange Session III Marketing en destinatie-ontwikkeling (Zuid-Holland, 9-11 oktober 2017)

Bas Leurs geeft een korte toelichting op het programma voor de kennisuitwisseling in Zuid-Holland. Het programma is toegespitst op de kennisbehoeften van de Europese partners en wordt door de provincie tot stand gebracht. Daarbij worden enkele partners, m.n. in de NL Delta, en de Stichting Plezierrivier de Rotte nauw betrokken.

De leden van de denktank vinden het programma er goed uitzien, en geven nog enkele suggesties mee voor de verfijning. **Alexander van Steenderen** geeft als mogelijke optie de transformatie van havens en noemt de RDM-campus. Ook de herwaardering van het water zoals je die kunt zien aan en rond de Binnenmaas kan interessant zijn. **Jan Kragt** noemt Katendrecht in het kader van economische revitalisering.

Arnoud Rodenburg doet de suggestie om de Monstersche Sluis mee te nemen in het programma als voorbeeld van een initiatief dat door enthousiasme van vrijwilligers tot stand komt en leidt tot een nieuwe verbinding naar het achterland.

Adri Bom-Lemstra geeft aan dat het logistiek moeilijk is om alle locaties aan te doen. Mogelijk kunnen de voorbeelden een plek krijgen in de workshops of anderszins op dinsdag. **Arnoud Rodenburg** vraagt hoe de leden van de Vereniging Regio Water betrokken kunnen worden. **Bas Leurs** geeft aan dat hij de suggesties meeneemt bij de verdere totstandkoming van het programma. Daarnaast zal nog een specifiekere uitnodiging naar stakeholders gaan met specifieke informatie over de mogelijkheden om aan te sluiten. **Bas Leurs** noemt alvast de afsluitende bijeenkomst op woensdag 11 oktober, waarbij de Europese partners gevraagd worden de conclusies te presenteren aan **Adri Bom-Lemstra** en de leden van de IBD. Nadere informatie volgt.

5. NL Next Level: investeringsprogramma vanuit toeristisch perspectief

Dit agendapunt is komen te vervallen.

6. W.v.t.t.k.

Alexander van Steenderen geeft aan dat hij aanwezig zal zijn bij de landschapstriënnale op 1 september, en zal bij een volgende bijeenkomst terugkoppelen. Daarnaast zal hij ook de bijbehorende publicatie doorsturen.

Afgesproken acties

- PZH zal bij een van de volgende bijeenkomsten van de IBD de stand van zaken m.b.t. de samenwerkingskaart aan de orde brengen
- René Klawer zal bij een volgende bijeenkomst uitgenodigd worden voor een toelichting op het NL Next Level
- Regionaal econoom of dwarsdenker uitnodigen
- Alexander van Steenderen koppelt terug over Landschapstriënnale.